# FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT N. JÄÄSKINEN
fremsat den 16. december 2010[1]

## I — Indledning

1. Den anmodning om en præjudiciel afgørelse, der er forelagt Domstolen, er indgivet i forbindelse med en sag mellem en litauisk statsborger med polsk etnisk oprindelse[2], Malgožata Runevič-Vardyn, samt hendes ægtefælle, der er polsk statsborger, Łukasz Paweł Wardyn, og civilstandsregisteret ved juridisk afdeling under kommunalforvaltningen i Vilnius (Litauen) som følge af sidstnævntes afslag på at ændre de pågældendes for- og efternavne på de fødsels- og vielsesattester, som civilstandsregisteret har udstedt til dem.

2. Det fremgår af den litauiske lovgivning, der finder anvendelse, at fysiske personers for- og efternavne i dokumenter vedrørende civilstand skal omskrives[3], således at den stavemåde, der gælder for det officielle nationale sprog, overholdes. Det følger heraf, at der alene kan anvendes latinske bogstaver, men ikke diakritiske tegn[4], ligaturer[5] eller alle andre grafiske ændringer af bogstaverne i det latinske alfabet, som ikke anvendes i det litauiske sprog.

3. Den forelæggende ret, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas (distriktsdomstolen i

1 — Originalsprog: fransk.

2 — M. Runevič-Vardyn har anført, at hun tilhører det polske fællesskab i Litauen, der udgør ca. 7 % af befolkningen, og som hovedsaglig er bosiddende i Vilnius by og kommune. M. Runevič-Vardyns forældre er af polsk oprindelse, og hun har fremlagt dokumentation, der går flere generationer tilbage, og som vidner om en tæt kulturel, sproglig og følelsesmæssig forbindelse til den polske befolkningsgruppe, der er bosiddende i Vilnius-regionen.

3 — Denne sag vedrører omskrivning af for- og efternavne, der er skrevet med bogstaver fra det latinske alfabet, og ikke translitteration mellem de to andre alfabeter, der findes inden for Den Europæiske Unions officielle sprog, dvs. det kyrilliske og det græske alfabet. Jf. hvad angår sidstnævnte spørgsmål dom af 30.3.1993, sag C-168/91, Konstantinidis, Sml. I, s. 1191.

4 — Et diakritisk tegn er et grafisk element, der bruges i en lang række sprog, som anvender det latinske alfabet. Det diakritiske tegn kan placeres over, under, ved siden af eller igennem et bogstav, hvilket ændrer bogstavets udtale eller skaber et nyt bogstav. Fra tysk kan som eksempel nævnes tegnet trema »¨«, den såkaldte Umlaut, der kan tilføjes til f.eks. bogstavet »A«, hvilket medfører, at bogstavets udtale ændrer sig, mens »Å« på finsk udgør et bogstav i sig selv.

5 — En ligatur er en sammenskrivning af to grafemer i et skriftsprog, hvorefter grafemerne udgør en samlet ny grafem, der både kan og ikke kan udgøre et tegn i sig selv (som f.eks. når »OE« bliver til »Œ«).

Vilnius), spørger nærmere bestemt, om artikel 2, stk. 2, litra b), i Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse [6], der endnu ikke har været genstand for en præjudiciel fortolkning, eller artikel 12 EF og 18 EF er til hinder for en sådan national lovgivning.

4. Domstolen har allerede tidligere fået forelagt en række præjudicielle spørgsmål vedrørende unionsborgernes civilstand og navnlig spørgsmål vedrørende efternavne [7]. Domstolen har i nyere praksis indtaget en forholdsvis positiv holdning over for de borgere, der har anfægtet administrativ praksis vedrørende angivelse af efternavne i dokumenter vedrørende civilstand. I den foreliggende sag skal Domstolen i det væsentligste afgøre, om en person, der tilhører et etnisk mindretal, eller en statsborger fra en anden medlemsstat kan påberåbe sig unionsretten med henblik på at få en medlemsstats myndigheder til at anvende den pågældendes modersmål, selv om dette er i strid med de forfatningsmæssige principper, der er gældende i medlemsstaten, vedrørende det officielle nationale sprog.

5. Denne anmodning om en præjudiciel afgørelse viser, at de her omtalte problemstillinger vækker dybe følelser hos både hovedsagens parter og de berørte medlemsstater [8]. Nærværende sag indebærer ganske sikkert vanskelige historiske og geopolitiske aspekter. Vilnius-regionen har nemlig været hjemsted for en vanskelig politisk konflikt i mellemkrigstidens Europa, og vilkårene for den del af befolkningen, der har polsk oprindelse, og som lever i regionen, har løbende fremkaldt spændinger mellem Republikken Litauen og Republikken Polen, som er to medlemsstater, der er knyttet sammen af en lang fælles historisk baggrund, der løber fra 1386 til 1918 både under den polsk-litauiske union og det russiske kejserrige.

6. For- og efternavne er af væsentlig betydning set ud fra både borgerens og statens synspunkt. Et navn og dets grafiske udformning kan være en væsentlig del af en persons

6 — EFT L 180, s. 22.

7 — Jf. Konstantinidis-dommen, og dom af 2.10.2003, sag C-148/02, Garcia Avello, Sml. I, s. 11613, og af 14.10.2008, sag C-353/06, Grunkin og Paul, Sml. I, s. 7639. Andre sager har omhandlet omskrivning af fødselsdatoen i et dokument vedrørende civilstand, f.eks. dom af 2.12.1997, sag C-336/94, Dafeki, Sml. I, s. 6761.

8 — Jf. bl.a. en artikel i det britiske magasin *The Economist* af 23.10.2010 samt en artikel i det finske dagblad *Helsingin Sanomat* af 19.11.2010, hvoraf fremgår, at der er sket en forværring af forholdet mellem Republikken Litauen og Republikken Polen på grund af, at polske for- og efternavne omskrives i litauiske dokumenter vedrørende civilstand.

psykiske, etniske eller nationale identitet [9]. Som eksempel på dette forhold kan nævnes de omfattende, frivillige ændringer af efternavne med »udenlandsk« oprindelse, der fandt sted i Finland i begyndelsen af det 20. århundrede. I tidens løb har mere eller mindre nationale hensyn ligget til grund for tvangsmæssige — og ikke frivillige — ændringer af nationale eller etniske mindretals efternavne i flere europæiske lande, ligesom der er set eksempler på lovgivning, der fastsætter krav om, at fornavne skal angives ifølge en national variant, der udelukker anvendelsen af fremmede betoninger i dokumenter vedrørende civilstand. Den individuelle frihed på området er også i en række lande begrænset af hensyn til den offentlige orden [10]. Spændingen mellem den enkeltes og samfundets interesser for så vidt angår for- og efternavne kan spores i både Domstolens og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis [11].

## II — Retsforskrifter

A — *International ret*

1. Den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder

7. Artikel 8 i nævnte konvention, undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«), har følgende ordlyd:

»1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance.

2. Ingen offentlig myndighed kan gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, undtagen for så vidt det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed.«

9 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har således anset et navn for at udgøre »det væsentligste element til individualisering af en person i samfundet« (dom af 9.11.2010, Losonci Rose og Rose mod Schweiz, sag nr. 664/06, præmis 51).

10 — Jf. U. Kangas, *Ihmisen nimi [En persons navn]*, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1991, s. 5-6 og s. 12.

11 — Nina Holst-Christensen har anført, at afgørelser som dommen i sagen Grunkin og Paul ud fra medlemsstaternes synspunkt kan synes uhensigtsmæssige, men de giver borgerne en mulighed for at anfægte nationale regler, der er upraktiske eller forældede. Jf. N. Holst-Christensen, »What's in a Name? — EU-retten som korrektionsfaktor i forhold til national navnelovgivning«, *Familieret og engagement — Hilsener til Svend Danielsen*, Thomson Reuters Professional A/S, København, 2009, s. 187-197.

2. CIEC-konvention nr. 14 om angivelse af for- og efternavne i civilstandsregistre

8. Konventionen om angivelse af for- og efternavne i civilstandsregistre blev undertegnet i Bern den 13. september 1973 inden for rammerne af Den internationale Civilstandskommission (herefter »CIEC-konvention nr. 14«) og trådte i kraft den 16. februar 1977 [12].

9. Konventionens artikel 2 har følgende ordlyd:

»Når en kontraherende stats myndighed skal foretage en angivelse i et civilstandsregister, og der i den forbindelse foreligger en kopi eller en udskrift af et dokument vedrørende civilstand eller et andet dokument, der angiver for- og efternavn med samme bogstaver som de bogstaver, der anvendes på det sprog, på hvilket dokumentet skal udstedes, skal disse for- og efternavne gengives ordret, uden ændringer og oversættelse.

De diakritiske tegn, der er indeholdt i disse for- og efternavne, skal tillige gengives, også selv om disse tegn ikke findes på det sprog, på hvilket dokumentet skal udstedes.«

12 — De kontraherende parter i CIEC-konvention nr. 14 er Kongeriget Belgien, Forbundsrepublikken Tyskland, Den Hellenske Republik, Den Italienske Republik, Storhertugdømmet Luxembourg, Kongeriget Nederlandene, Republikken Østrig og Republikken Tyrkiet. Hverken Den Europæiske Union eller de medlemsstater, der er direkte berørt af nærværende sag, dvs. Republikken Litauen og Republikken Polen, er bundet af denne konvention.

B — *EU-retten*

1. EU-traktaten

10. EU-traktatens artikel 4, stk. 2, bestemmer:

»Unionen respekterer medlemsstaternes lighed over for traktaterne samt deres nationale identitet […].«

2. Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder

11. Artikel 7 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder [13] har følgende ordlyd:

»Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin kommunikation.«

13 — Proklameret i Nice den 7.12.2000 (EFT C 364, s. 1), ændret og tillagt bindende retlig virkning i forbindelse med Lissabontraktatens vedtagelse (EUT 2007 C 303, s. 1).

3. EF-traktaten [14]

12. Artikel 12, stk. 1, EF bestemmer:

»Inden for denne traktats anvendelsesområde og med forbehold af dennes særlige bestemmelser er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt.«

13. Artikel 18, stk. 1, EF bestemmer:

»Enhver unionsborger har ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område med de begrænsninger og på de betingelser, der er fastsat i traktaten og i gennemførelsesbestemmelserne hertil.«

4. Direktiv 2000/43

14. Direktiv 2000/43 blev vedtaget på grundlag af artikel 13 EF og vedrører gennemførelsen af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse.

15. Direktivets artikel 2, stk. 2, litra b), har følgende ordlyd:

»[Der] foreligger […] indirekte forskelsbehandling, hvis en tilsyneladende neutral bestemmelse, betingelse eller praksis vil stille personer af en bestemt race eller etnisk oprindelse særlig ufordelagtigt i forhold til andre personer, medmindre den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at opfylde det er hensigtsmæssige og nødvendige.«

16. Anvendelsesområdet for direktiv 2000/43 er defineret på følgende måde i direktivets artikel 3:

»1. Inden for de beføjelser, traktaten tillægger Fællesskabet, finder dette direktiv for så vidt angår både den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, anvendelse på alle personer for så vidt angår:

[…]

h) adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, herunder bolig.

2. Dette direktiv omfatter ikke forskelsbehandling på grundlag af nationalitet og berører ikke bestemmelser og betingelser

14 — Artikel 12 EF og 18 EF, der er omhandlet i de præjudicielle spørgsmål, er nu artikel 18 TEUF og 21 TEUF. Eftersom den foreliggende hovedsag vedrører anvendelsen af bestemmelser i litauisk ret i deres tidligere affattelse, som var gældende før TEU-traktaten trådte i kraft, henvises der imidlertid til bestemmelserne i EF-traktaten efter deres nummerering før denne dato.

vedrørende tredjelandsstatsborgeres og statsløse personers indrejse og ophold på medlemsstaternes territorium og heller ikke nogen form for behandling, der skyldes de pågældende tredjelandsstatsborgeres eller statsløse personers retsstilling.«

C — *Litauisk ret*

1. Forfatningen

17. Det fremgår af artikel 14 i Republikken Litauens forfatning, at litauisk er landets officielle sprog.

2. Den borgerlige lovbog

18. Artikel 2.20, stk. 1, i Republikken Litauens borgerlige lovbog (herefter »den borgerlige lovbog«) bestemmer, at »enhver har ret til et navn. Denne ret omfatter retten til et efternavn, et eller flere fornavne og et kaldenavn«.

19. Den borgerlige lovbogs artikel 3.31 bestemmer:

»Ægtefæller har ret til at beholde det efternavn, de bar indtil ægteskabets indgåelse, ret til at tage ægtefællens efternavn som fælles efternavn og ret til at bære et dobbelt efternavn sammensat af begge ægtefællernes efternavne.«

20. Den borgerlige lovbogs artikel 3.281 bestemmer, at dokumenter vedrørende civilstand skal registreres, genskabes, ændres, fuldstændiggøres eller rettes i overensstemmelse med reglerne om civilstand, der fastsættes af justitsministeriet.

21. Den borgerlige lovbogs artikel 3.282 bestemmer, at »angivelser i dokumenter vedrørende civilstand skal udfærdiges på litauisk. Fornavne, efternavne og stednavne skal udformes i overensstemmelse med reglerne for litauisk sprogbrug«.

3. Bestemmelser vedrørende civilstand

22. Det fremgår at punkt 11 i dekret nr. IR-294 af 22. juli 2008 fra det litauiske justitsministerium om godkendelse af reglerne vedrørende civilstand [15], at angivelser i dokumenter vedrørende civilstand skal udfærdiges på litauisk.

15 — Žin., 2008, nr. 88-3541.

## III — Tvisten i hovedsagen, de præjudicielle spørgsmål og retsforhandlingerne ved Domstolen

23. Malgožata Runevič-Vardyn er født den 20. marts 1977 i Vilnius. Hun er litauisk statsborger af polsk etnisk oprindelse. Hun har anført, at hendes forældre gav hende det polske fornavn »Małgorzata« og farens efternavn »Runiewicz«.

24. Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at der den 14. juli 1977 blev udstedt en fødselsattest, hvor Malgožata Runevič-Vardyns for- og efternavn var udformet således, at de svarede til litauiske former, dvs. »Malgožata Runevič«. Samme for- og efternavn fremgik af den nye fødselsattest, som civilstandsregisteret i Vilnius udstedte den 9. september 2003, samt af det litauiske pas, som de kompetente myndigheder udstedte den 7. august 2002.

25. Det fremgår imidlertid af et indlæg fra sagsøgerne i hovedsagen, at fødselsattesten blev udstedt i 1977 med kyrilliske bogstaver [16], og at for- og efternavn skrevet som »Malgožata Runevič« først anvendes i den version af fødselsattesten, der blev udstedt i 2003, samt i det pas, der blev udstedt i 2002. Malgožata Runevič-Vardyn har anført, at hun efter ansøgning opnåede, at hendes polske »statsborgerskab« blev nævnt i passet [17]. Hun har endvidere anført, at hun i henhold til polsk ret af civilstandsregisteret i Warszawa (Polen) den 31. juli 2006 fik udstedt en fødselsattest, hvori hendes for- og efternavn er angivet som »Małgorzata Runiewicz«.

26. Efter at have arbejdet og opholdt sig i Polen i en periode indgik sagsøgeren i hovedsagen ægteskab i Vilnius den 7. juli 2007 med Łukasz Paweł Wardyn, der er polsk statsborger. På vielsesattesten, der blev udstedt af civilstandsregisteret i Vilnius, er »Łukasz Paweł Wardyn« skrevet som »LUKASZ PAWEL WARDYN« med store bogstaver, dvs. med latinske bogstaver, men uden diakritiske tegn, mens hans ægtefælles navn er anført som »MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN«, dvs. kun med brug af litauiske bogstaver, der ikke indeholder bogstavet »W«. Sagsøgerne i hovedsagen har anført, at de i 2008 modtog en polsk vielsesattest, der angiver ægtefællernes

16 — De sagsakter, der er fremsendt til Domstolen, indeholder en kopi af den oprindelige fødselsattest, som blev udstedt af myndighederne i sovjetrepublikken Litauen. Navnet er anført som »Малгожата Михайловна Руневич«, hvilket er en direkte translitteration med kyrilliske bogstaver af barnets fornavn svarende til litauiske former, samt fornavn med kvindeligt suffiks og faderens efternavn. Af fødselsattesten fremgår endvidere i rubrikken »Национальность«, dvs. »nationalitet«, vedrørende barnets mor og far henholdsvis »Поляк« og »Полька«, dvs. adjektivet »polsk« i femininum og maskulinum.

17 — Under retsmødet anførte Ł. Wardyn imidlertid, at hans ægtefælle er litauisk statsborger og fremhævede samtidig, at hun ikke kan have dobbelt statsborgerskab.

for- og efternavne på polsk [18]. Ægtefællerne bor i dag i Belgien og har et fællesbarn.

27. Den 16. august 2007 indgav sagsøgeren i hovedsagen en ansøgning til civilstandsregisteret i Vilnius, hvorved hun ansøgte om at få ændret sit for- og efternavn på fødselsattesten fra »Malgožata Runevič« til »Małgorzata Runiewicz« og sit for- og efternavn på vielsesattesten fra »Malgožata Runevič-Vardyn« til »Małgorzata Runiewicz-Wardyn«.

28. Civilstandsregisteret oplyste i sit svar af 19. september 2007 M. Runevič-Vardyn om, at det i henhold til de gældende regler i Litauen ikke var muligt at ændre registreringer i dokumenter vedrørende civilstand.

29. Det fremgår endvidere af forelæggelsesafgørelsen, at M. Runevič-Vardyn og Ł. Wardyn har anlagt sag med påstand om, at civilstandsregisteret i Vilnius pålægges at udstede en ny fødselsattest samt en ny vielsesattest i overensstemmelse med de ansøgninger, som M. Runevič-Vardyn har indgivet til civilstandsregisteret.

30. Da Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas er af den opfattelse, at den ikke klart kan besvare de spørgsmål om fortolkning og anvendelse af fællesskabsretten, der er rejst i forbindelse med den sag, som verserer for den, har den besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) I lyset af bestemmelserne i Rådets direktiv 2000/43 […] skal direktivets artikel 2, stk. 2, litra b), da fortolkes som et forbud mod, at medlemsstaterne indirekte forskelsbehandler personer på grund af deres etniske oprindelse i det tilfælde, hvor nationale retsforskrifter bestemmer, at personers fornavne og efternavne kun må skrives i dokumenter vedrørende civilstand ved at bruge det nationale sprogs bogstaver?

2) I lyset af reglerne i Rådets direktiv 2000/43 […] skal direktivets artikel 2, stk. 2, litra b), da fortolkes som et forbud mod, at medlemsstaterne indirekte forskelsbehandler personer på grundlag af deres etniske oprindelse i tilfælde,

18 — Under retsmødet anførte den polske regering, at de omhandlede fødselsattester og vielsesattesten skulle have været udstedt i henhold til en bilateral traktat indgået mellem Republikken Litauen og Republikken Polen den 26.4.1994, hvis artikel 14 bestemmer, at de kontraherende parter erklærer, at de i artikel 13, stk. 2, nævnte personer har en særlig ret til at anvende deres for- og efternavn med den udtale, der bruges inden for den etniske minoritet, som disse personer tilhører. Den polske regering fremhævede, at det ikke kunne udelukkes, at den polske personregisterfører kunne have anset denne bestemmelse for en umiddelbart anvendelig regel.

hvor nationale retsforskrifter bestemmer, at fornavne og efternavne for personer med anden oprindelse eller nationalitet i dokumenter vedrørende civilstand skal skrives med latinske bogstaver og uden anvendelse af diakritiske tegn, ligaturer eller andre ændringer af det latinske alfabets bogstaver, som bruges i andre sprog?

3) I lyset af artikel 18, stk. 1, EF, som bestemmer, at enhver unionsborger kan færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, og i lyset af artikel 12, stk. 1, EF, som forbyder forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, skal disse bestemmelser da fortolkes som et forbud mod, at medlemsstaterne i nationale retsforskrifter bestemmer, at personfornavne og -efternavne i dokumenter vedrørende civilstand kun må skrives ved at bruge det nationale sprogs bogstaver?

4) I lyset af artikel 18, stk. 1, EF, som bestemmer, at enhver unionsborger kan færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, og i lyset af artikel 12, stk. 1, EF, som forbyder forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, skal disse bestemmelser da fortolkes som et forbud mod, at medlemsstaterne i nationale retsforskrifter bestemmer, at fornavne og efternavne for personer med anden oprindelse eller nationalitet i dokumenter vedrørende civilstand skal skrives med latinske bogstaver og uden anvendelse af diakritiske tegn, ligaturer eller andre ændringer af det latinske alfabets bogstaver, som bruges i andre sprog?«

31. I den foreliggende sag har M. Runevič-Vardyn og Ł. Wardyn, den litauiske, den estiske, den lettiske og den polske regering samt Europa-Kommissionen afgivet både skriftlige og mundtlige indlæg. Den tjekkiske, den portugisiske og den slovakiske regering har alene indgivet skriftlige indlæg.

## IV — Bedømmelse

A — *Formaliteten med hensyn til de præjudicielle spørgsmål*

32. Den litauiske regering har fremsat en formalitetsindsigelse vedrørende en del af de

præjudicielle spørgsmål. Den litauiske regering har heraf udledt, at Domstolen åbenbart ikke har kompetence til at besvare denne del af spørgsmålene. Til støtte for sin påstand har den litauiske regering anført to kategorier af indsigelser.

33. Den litauiske regering har vedrørende det andet og det fjerde præjudicielle spørgsmål anført, at disse spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling, da de ikke har nogen forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand i forhold til Ł. Wardyn.

34. Den litauiske regering har hvad angår alle de præjudicielle spørgsmål, ligesom den tjekkiske regering, anført, at spørgsmålene ikke kan antages til realitetsbehandling, for så vidt de vedrører de nationale bestemmelser om den grafiske udformning af M. Runevič-Vardyns fornavn og pigenavn, idet disse bestemmelser omhandler en rent intern situation i Litauen, der derfor ikke berører andre medlemsstater.

35. Hvad angår den første indsigelse vedrørende Ł. Wardyns processuelle situation bemærkes, at det følger af retspraksis, at med udtrykket »sagens parter« i artikel 23, stk. 1, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol sigter denne bestemmelse til dem, der har denne egenskab i den sag, der verserer for den nationale ret, som har forelagt anmodningen om præjudiciel afgørelse, og ingen andre [19].

36. Hvad angår problemet, om et præjudicielt spørgsmål kan antages til realitetsbehandling, når det savner forbindelse med hovedsagens genstand eller er hypotetisk, skal jeg henvise til, at det følger af fast retspraksis [20], at inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse er den nationale ret, der på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag, bedst i stand til at vurdere såvel, om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de forelagte spørgsmål vedrører fortolkning af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse.

37. I det foreliggende tilfælde har den nationale ret i forelæggelsesafgørelsen anført, at Malgožata Runevič-Vardyn og Łukasz Paweł Wardyn i fællesskab har anlagt sag ved den nationale ret, og at de af denne ret betegnes som »sagsøgende parter«. Eftersom Ł. Wardyn er part i hovedsagen, er han følgelig også part i den sag, der verserer for Domstolen. De præjudicielle spørgsmål kan derfor antages til realitetsbehandling i forhold til ham, og dette gælder tillige, selv om genstanden for den sag, der er anlagt ved den forelæggende ret, måtte

19 — Jf. bl.a. dom af 9.12.2003, sag C-116/02, Gasser, Sml. I, s. 14693, præmis 27.

20 — Jf. bl.a. dom af 22.11.2005, sag C-144/04, Mangold, Sml. I, s. 9981, præmis 34 ff., af 24.6.2010, sag C-98/09, Sorge, Sml. I, s. 5837, præmis 24, og af 12.10.2010, sag C-45/09, Rosenbladt, Sml. I, s. 9391, præmis 32.

være begrænset til kun at angå M. Runevič-Vardyns situation.

B — *Om realiteten*

38. Den forelæggende ret har fundet det både nødvendigt for at kunne træffe afgørelse og retligt relevant at inddrage de faktiske og retlige omstændigheder vedrørende Ł. Wardyn i de præjudicielle spørgsmål. Det følger af ovennævnte praksis, at Domstolen kun kan afvise en anmodning om en præjudiciel afgørelse, såfremt det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller når det forelagte problem er af hypotetisk karakter. Jeg finder ikke, at dette er tilfældet i den foreliggende sag.

1. Indledende bemærkninger

a) Kompetencefordelingen

39. Hvad angår den anden indsigelse, der vedrører påstanden om, at genstanden for de præjudicielle spørgsmål er af rent intern karakter, idet de kun omhandler M. Runevič-Vardyns fornavn og pigenavn, bemærkes, at denne problemstilling i lyset af Domstolens praksis [21] ikke udgør en formalitetsindsigelse, men derimod et spørgsmål, der vedrører realiteten, og som vil blive behandlet senere.

40. Alle de præjudicielle spørgsmål skal følgelig besvares, herunder også i det omfang spørgsmålene vedrører M. Runevič-Vardyns civilstand i tiden, før hun indgik ægteskab.

41. EU-retten gør ikke indgreb i medlemsstaternes kompetence til selv at udforme deres ordninger om angivelse af for- og efternavne i dokumenter vedrørende civilstand [22]. I mangel af en harmonisering på EU-plan af begrebet civilstand [23] tilkommer det hver medlemsstat i lovgivningen at fastsætte betingelserne for tildeling, ændring eller omskrivning af de oplysninger, der er optaget i de relevante registre.

21 — Dom af 13.1.2000, sag C-254/98, TK-Heimdienst, Sml. I, s. 151, præmis 14-15.

22 — Jf. bl.a. dom af 19.4.2007, sag C-444/05, Stamatelaki, Sml. I, s. 3185, præmis 23. Hvad angår de væsentlige forskelle, der består mellem de nationale regler om efternavne samt de bestemmende faktorer herfor, jf. Dafeki-dommen, præmis 14 ff.

23 — »Civilstand defineres som en form for fastlæggelse af de vigtigste kendsgerninger vedrørende personlig og familiemæssig status, såsom oplysninger om fødsel, ægteskab, navn og nationalitet. Ifølge en rapport fra det franske senat vedrørende Den internationale Civilstandskommission anvendes civilstand også i videre forstand om den offentlige myndighed, der har ansvaret for at udstede udskrifter, familiebøger og andre dokumenter« (nr. 277, ordinær samling 2001-2002). Der findes imidlertid ikke en fælles definition for alle medlemsstater af begrebet civilstand, og visse stater kan derfor anvende forskellige udtryk for de to situationer, der er anført i dette citat.

42. Det forholder sig ikke desto mindre således, at medlemsstaterne under udøvelsen af den kompetence, som er forbeholdt dem, skal overholde EU-retten, og nærmere bestemt i denne sag bestemmelserne vedrørende princippet om forbud mod forskelsbehandling, om unionsborgerskab og om den frie bevægelighed for personer [24].

b) De tidsmæssige aspekter i hovedsagen

43. To tidsfaktorer kan udgøre et problem for så vidt angår M. Runevič-Vardyns fødselsattest, der i første omgang blev udfærdiget med kyrilliske bogstaver i 1977 af myndighederne i sovjetrepublikken Litauen [25], og som senere i 2003 blev udfærdiget i ny version på litauisk. Efter at have genetableret sin uafhængighed i 1990 tiltrådte Republikken Litauen Den Europæiske Union den 1. maj 2004. Dertil kommer, at M. Runevič-Vardyn først har udøvet de rettigheder, der er sikret ved EU-retten, navnlig den ret til fri bevægelighed og ophold, som er knyttet til unionsborgerskabet, flere år efter registreringen af hendes for- og efternavn.

44. Der opstår derfor spørgsmål om det tidsmæssige anvendelsesområde for de bestemmelser i EU-retten, der er omhandlet i forelæggelsesafgørelsen, og dette i form af to aspekter, hvoraf det første er af generel karakter og det andet af specifik karakter.

45. Med hensyn til det første aspekt bemærkes, at når en medlemsstat tiltræder Den Europæiske Union, har den pligt til at indarbejde fællesskabsretten, herunder bl.a. de forpligtelser, som fremgår af direktiv 2000/43 og de af EF-traktatens bestemmelser, som er nævnt i forelæggelsesafgørelsen, og at Republikken Litauen fra tiltrædelsestidspunktet havde pligt til at overholde og foranledige overholdt de nævnte bestemmelser. Det er imidlertid min opfattelse, at der ikke af denne pligt kan udledes en pligt til med tilbagevirkende kraft at ændre indholdet af forvaltningsakter, der blev udfærdiget, før den pågældende stat blev medlem af Unionen, og som vedrører omstændigheder, der fandt sted før dette tidspunkt.

46. Hvad angår det andet aspekt bemærkes, at M. Runevič-Vardyns grænseoverskridende situation ganske vist først opstod, efter at hendes identitet blev angivet i den omstridte civilstandsattest, men at der er nedlagt påstand om, at EU-retten skal finde anvendelse med henblik på at drage de retlige konsekvenser i denne og enhver anden sag, der fremover skal træffes på dette grundlag, og dette med virkning fra det tidspunkt, hvor de omhandlede bestemmelser trådte i kraft i denne medlemsstat.

47. Det er imidlertid min opfattelse, at der ikke i medfør af EU-retten kan stilles krav om, at en fødselsattest, der er udfærdiget før

24 — Jf. bl.a. Garcia Avello-dommen, præmis 25.

25 — Det bemærkes, at indlemmelsen af de baltiske lande i Sovjetunionen på daværende tidspunkt var anerkendt de facto af alle europæiske stater.

tiltrædelsen af Unionen, skal ændres med tilbagevirkende kraft. Det er derimod ikke udelukket, at EU-retten kan skabe ret for en borger til at kræve, at en medlemsstat udsteder en civilstandsattest, der indeholder de oplysninger, som fremgår af pågældendes fødselsattest, og anvender en anden grafisk udformning ved angivelsen af pågældendes for- og efternavn, som de litauiske myndigheder gjorde det i 2003 for så vidt angår M. Runevič-Vardyn.

c) Det grænseoverskridende aspekt i tvisten i hovedsagen

48. Den litauiske regering har anført, at alle oplysninger vedrørende visse dele af tvisten i hovedsagen alene angår det litauiske område. M. Runevič-Vardyns ansøgninger om at få ændret sit for- og efternavn på fødselsattesten er ikke omfattet af EU-rettens bestemmelser, idet denne attest blev udstedt i Litauen og vedrører en litauisk statsborger. Jeg minder om, at der her er tale om et spørgsmål, der vedrører realiteten, og ikke et spørgsmål henhørende under en formalitetsindsigelse.

49. Der er derimod ingen om tvivl om, at sagens øvrige aspekter, nemlig de aspekter, der vedrører angivelsen af sagsøgernes navne på deres vielsesattest, har tilknytning til EU-retten, da der er tale om ægtefæller med forskellig nationalitet, der begge har udøvet deres ret til fri bevægelighed inden for Unionen.

50. Hvad angår direktiv 2000/43 bemærkes, at direktivets artikel 13, stk. 1, EF gennemfører princippet om forbud mod forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse. Dette princips anvendelsesområde er ikke kun begrænset af, om den pågældende situation har eller ikke har intern karakter, men i almindelighed af omfanget af de beføjelser, som Fællesskabet (eller Unionen) har fået tildelt, og i særdeleshed af anvendelsesområdet for direktiv 2000/43, som dette er fastlagt i direktivet, og jeg bemærker, at direktivet efter min opfattelse også omfatter rent interne situationer [26].

51. Muligheden for at anvende artikel 12 EF og 18 EF afhænger af, om de faktiske omstændigheder falder inden for EF-traktatens anvendelsesområde. Som anført ovenfor falder de spørgsmål, der vedrører vielsesattesten, klart inden for EU-rettens bestemmelser om grundlæggende rettigheder. Hvad angår den fødselsattest, som M. Runevič-Vardyn fik udstedt i 2003, bemærkes, at M. Runevič-Vardyn har anført en række praktiske vanskeligheder, som hun har oplevet i Polen og Belgien som følge af, at den grafiske udformning af hendes

26 — Jf. i denne retning J. Ringelheim, »The Prohibition of Racial and Ethnic Discrimination in Access to Services under EU Law«, *European Anti discrimination Law Review*, nr. 10, 2010, s. 11, der citerer: M. Bell, *Anti Discrimination Law and the European Union*, Oxford University Press 2002, s. 137.

efternavn er ikke er den samme på den litauiske og polske civilstandsattest, som vedrører hende selv og hendes familie. Det er min opfattelse, at situationen for en unionsborger, der har udøvet sin ret til fri bevægelighed, og som har indgået ægteskab med en statsborger fra en anden medlemsstat, ikke kan kvalificeres som en rent intern situation for så vidt angår de civilstandsattester, der er udstedt i den pågældendes oprindelsesmedlemsstat, såfremt lovgivningen i denne stat fører til, at ægtefællernes fælles giftenavn ikke kan skrives på samme måde i civilstandsattester, der vedrører dem begge. Denne situation falder under EF-traktatens anvendelsesområde.

52. I den foreliggende sag er der ganske vist elementer i hovedsagen, der kun har tilknytning til Republikken Litauens område. Ifølge fast retspraksis kan Domstolen imidlertid ikke alene af denne grund afstå fra at tage stilling til de forelagte spørgsmål [27]. Det afgørende kriterium er, om den ønskede fortolkning har eller ikke har en relation til tvisten i hovedsagen. Det bemærkes, at indholdet af M. Runevič-Vardyns fødselsattest i praksis kan tjene som grundlag for at angive de oplysninger, der fremgår af andre dokumenter, såsom den pågældendes pas eller vielsesattest, der tillige er genstand for denne tvist. Selv om visse omstændigheder alene angår det nationale område, kan en besvarelse ikke desto mindre være relevant for den forelæggende ret.

27 — Jf. bl.a. dom af 15.5.2003, sag C-300/01, Salzmann, Sml. I, s. 4899.

53. Det er derfor min opfattelse, at Domstolen er forpligtet til at besvare de spørgsmål, der er forelagt den til præjudiciel afgørelse.

2. Anvendelsen af direktiv 2000/43

54. Såfremt de påstande, der er fremsat inden for rammerne af tvisten i hovedsagen vedrørende indirekte forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse [28] i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i direktiv 2000/43, ikke er omfattet af direktivets bestemmelser, har Domstolen ikke saglig kompetence til at besvare den forelæggende rets første og andet præjudicielle spørgsmål.

55. Flertallet af de procesdeltagere, der har fremsat bemærkninger, har anført, at direktiv 2000/43 ikke finder anvendelse i det foreliggende tilfælde. Det er kun sagsøgerne i

28 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har udtalt, at »begrebet etnisk oprindelse er baseret på tanken om samfundsgrupper, der har en fælles nationalitet, et fælles stammetilhørsforhold, en fælles religion, et fælles sprog, en fælles afstamning og et fælles kulturelt og traditionsbestemt miljø«, jf. dommen i sagen Timichev mod Rusland af 13.12.2005 (sag nr. 55762 og 55974/00, *Reports of Judgments and Decisions*, 2005-XII, præmis 55). Jf. endvidere O. De Schutter, »L'interdiction de discrimination dans le droit européen des droits de l'homme — Sa pertinence pour les directives communautaires relatives à l'égalité de traitement sur la base de la race et dans l'emploi« i Europa-Kommissionens rapport, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, Luxembourg, 2005, navnlig s. 7, s. 15 og s. 38-39.

hovedsagen og den portugisiske regering, der er af en anden opfattelse [29].

56. Sagsøgerne i hovedsagen har gjort gældende, at direktivets saglige anvendelsesområde er meget bredt og omfatter en række forskellige aspekter af samfundslivet. I modsætning til andre direktiver om gennemførelsen af princippet om ligebehandling rækker direktiv 2000/43 i overensstemmelse med lovgivers hensigt ud over området for beskæftigelse og erhvervsuddannelse [30].

57. I modsætning til Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv [31] udelukker direktiv 2000/43 ikke udtrykkeligt spørgsmål om civilstand fra direktivets anvendelsesområde. Det fremgår imidlertid, af det forslag, der førte til vedtagelsen af direktiv 2000/43, at de i direktivet nævnte områder kun er omfattet heraf, såfremt de falder ind under de beføjelser, EF-traktaten tillægger Fællesskabet [32]. Det fremgår af direktivets artikel 3, at direktivet er vedtaget under hensyntagen til disse beføjelser. Som ovenfor anført, henhører spørgsmål om angivelse af for- og efternavne i civilstandsregistrene ikke under Unionens kompetence.

58. Artikel 3, stk. 1 [33], i direktiv 2000/43, der udtømmende fastsætter direktivets saglige anvendelsesområde, omfatter efter min opfattelse ingen elementer, der vedrører det særlige område for civilstandsattester og udfærdigelsen af dertil knyttede dokumenter. Blandt de områder, inden for hvilke der består et forbud mod forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse, nævnes i stk. 1, litra h), »adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, herunder bolig«. Dette er det eneste punkt, der kan være relevant i den foreliggende sag, idet de øvrige punkter henviser til erhvervsmæssige, sociale eller uddannelsesmæssige aspekter, der ikke har nogen forbindelse med sagsgenstanden i hovedsagen. Regler om den grafiske udformning af de for- og efternavne, der angives i civilstandsattester, kan imidlertid ikke anses for direkte omfattet af begrebet »tjenesteydelse« i direktivets forstand [34].

29 — Den portugisiske regering har ikke udtrykkeligt taget stilling til dette punkt, men den har anført, at direktiv 2000/43 er uforenelig med en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede.

30 — Det fremgår af forslag til Rådets direktiv om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse af 25.11.1999, KOM(1999) 566 endelig, s. 5, at »det er nødvendigt med et meget bredt dækkende direktiv, hvis det virkeligt skal bidrage til at bekæmpe racisme og fremmedhad i Europa«. Jf. endvidere 12. betragtning til direktiv 2000/43.

31 — EFT L 303, s. 16. Forskellen mellem de to direktiver er så meget desto mere bemærkelsesværdig, som de blev vedtaget på samme tidspunkt og i henhold til det samme retsgrundlag, nemlig artikel 13 EF.

32 — Direktivforslaget (KOM(1999) 566 endelig, s. 7).

33 — Som det fremgår af 13. betragtning til direktiv 2000/43, udelukker dets artikel 3, stk. 2, forskelsbehandling på grund af nationalitet fra direktivets anvendelsesområde.

34 — Hvad angår dette begreb, jf. J. Ringelheims artikel, s. 11 ff.

59. Sagsøgerne i hovedsagen har anført, at deres situation er omfattet af disse bestemmelsers anvendelsesområde, da det er nødvendigt at kunne fremvise et identitetsdokument og andre typer dokumenter, attester eller kvalifikationsbeviser for at opnå visse rettigheder samt for at have mulighed for at anvende de varer og tjenesteydelser, som er omfattet af artikel 3, stk. 1, i direktiv 2000/43.

60. Denne argumentation er imidlertid efter min opfattelse ikke overbevisende. Det fremgår af direktivets forarbejder [35], at anvendelsen af dets artikel 3, stk. 1, litra h), kræver, at »beslutninger« vedrørende adgangen til varer og tjenesteydelser ikke må baseres på race eller etnisk oprindelse. Kommissionen har for at illustrere, hvori en forskelsbehandling, der begrænser den sociale og økonomiske integration, kan bestå med hensyn til adgangen til varer og tjenesteydelser, som eksempel nævnt adgangen til finansiering, der opnås på grundlag af beslutninger om at tildele lån til mindre virksomheder eller prioritetslån [36]. Sammenhængen mellem beslutningen og adgangen til den ønskede tjenesteydelse er i dette eksempel direkte og åbenbar. De foranstaltninger, der er omhandlet i tvisten i hovedsagen, har efter min opfattelse derimod ikke en sådan årsagssammenhæng.

61. Den argumentation, som sagsøgerne i hovedsagen har fremført, kan kun tiltrædes, hvis der tages hensyn til den indirekte virkning af bestemmelserne vedrørende den grafiske udformning af for- og efternavne, idet bestemmelserne har den praktiske konsekvens og ikke som et erklæret eller underliggende mål at begrænse de pågældendes adgang til visse varer eller tjenesteydelser, såsom køb af flybilletter, åbning af en bankkonto eller iværksættelsen af en administrativ foranstaltning, mens andre ægtefæller, der befinder sig i en tilsvarende situation, ikke ville blive stillet over for sådanne potentielt afskrækkende hindringer [37].

62. Jeg er ikke enig i denne argumentation. Hvis de nævnte situationer giver anledning til nogen form for forskelsbehandling, følger dette ikke af selve de omhandlede bestemmelser, men skyldes snarere den reaktion, som leverandører af varer og tjenesteydelser udviser, når de præsenteres for civilstandsattesterne. Sådanne handlinger udført af privatpersoner skal holdes adskilt fra de foranstaltninger, som offentlige myndigheder træffer.

63. Det er i øvrigt ikke muligt på forhånd at fastslå, om den forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse, som leverandører af varer og tjenesteydelser foretager, kan skyldes

35 — Direktivforslaget (KOM(1999) 566 endelig, s. 8).

36 — Direktivforslaget (KOM(1999) 566 endelig, s. 5).

37 — Dette synspunkt kan forsvares, idet virkningen af den omhandlede lovgivning i forbindelse med en forskelsbehandling er af større betydning end lovgivers hensigt. Artikel 2, stk. 2, litra b), i direktiv 2000/43 nævner således den »ufordelagtige« situation, som en person stilles i. I dom af 10.7.2008, sag C-54/07, Feryn, Sml. I, s. 5187, lagde Domstolen endvidere vægt på den faktiske virkning af den omtvistede foranstaltning, nemlig dens afskrækkende virkning, med henblik på at fastslå, at der forelå en direkte forskelsbehandling ved ansættelse i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2000/43.

angivelsen i civilstandsattester af den etniske oprindelse enten direkte (som sådan) eller indirekte (på baggrund af den grafiske udformning af for- og efternavnet), eller om den snarere skyldes, at der ikke er foretaget en sådan angivelse. På baggrund af de i hovedsagen omhandlede omstændigheder har M. Runevič-Vardyn henvist til de vanskeligheder, hun har haft som følge af, at bogstaverne i det polske alfabet ikke kan anvendes i civilstandsattester vedrørende litauiske statsborgere. I andre sammenhænge vil en person blive udsat for forskelsbehandling, hvis den pågældendes tilhørsforhold til en etnisk minoritet er angivet i vedkommendes civilstandsattester [38]. Det bemærkes, at indirekte forskelsbehandling består i anvendelsen af et tilsyneladende neutralt kriterium, der kan medføre en særlig ulempe for en gruppe personer i forhold til andre personer. Det er forbudt en medlemsstat at anvende et sådant kriterium, medmindre den kan anføre en behørig begrundelse. En fortolkning af EU-retten kan ikke føre til, at de to situationer, der er omtalt ovenfor, og som udgør alternativer og gensidigt udelukker hinanden, kan påberåbes over for en medlemsstat som værende diskriminerende.

64. De konkrete problemer, som M. Runevič-Vardyn og Ł. Wardyn har nævnt, skyldes, at den grafiske udformning af deres for- og efternavne i de litauiske og de polske civilstandsattester er udformet forskelligt, og ikke den grafiske udformning som sådan. Der kan nemlig ikke på grundlag af parrets litauiske vielsesattest herske tvivl om, at »MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN« og »LUKASZ PAWEL WARDYN« — hvilke angivelser er skrevet med store bogstaver i dokumentet — har indgået ægteskab. Den nævnte problemstilling har ingen sammenhæng med de faktorer, som udgør forskelsbehandling ifølge direktiv 2000/43.

65. Jeg mener ikke, at Domstolen på nuværende tidspunkt i de tilfælde, hvor eksistensen af et ægteskab er af betydning for at få adgang til varer eller tjenesteydelser, kan anerkende, at denne omstændighed kan udledes af, at ægtefællernes efternavn er identisk, eller at dette kan udelukkes på grund af, at ægtefællernes efternavn ikke er identisk. I det foreliggende tilfælde og i alle tilsvarende situationer er det alene en vielsesattest eller en lignende civilstandsattest, der uden nogen tvivl kan dokumentere, at der er indgået ægteskab.

66. For fuldstændighedens skyld vil jeg nævne, at hvis Domstolen anlægger en bred fortolkning af rækkevidden af artikel 3, stk. 1, litra h), i direktiv 2000/43/EF, således at bestemmelsen omfatter de indirekte virkninger, som lovgivningen vedrørende udformningen af de for- og efternavne, der anvendes i civilstandsattester, kan have på adgangen til varer og tjenesteydelser, vil dette gøre det

38 — M. Runevič-Vardyns polske oprindelse er således angivet i det litauiske pas, der blev udstedt i 2002, men en sådan angivelse vil i visse medlemsstater kunne anses for at give anledning til forskelsbehandling.

vanskeligt at anvende direktivet på virksomheder, der klart falder inden for direktivets anvendelsesområde. Hvis f.eks. en begrænsning i anvendelsen af visse bogstaver i civilstandsattester anses for at udgøre indirekte forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse, vil en sådan fortolkning indebære, at alle tjenesteudbydere, der af tekniske eller lovgivningsmæssige grunde er forpligtet til kun at anvende et begrænset antal grafemer og tegn i de dokumenter og meddelelser vedrørende deres klienter, som tjenesteyderen fremsender, kunne blive mødt med påstande om forskelsbehandling [39]. At kvalificere sådanne handlinger som forskelsbehandling — også selv om det kun måtte være potentielt — forekommer mig at være overdrevent og uberettiget.

67. Henset til ovenstående, er det min opfattelse, at en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede ikke er omfattet af det saglige anvendelsesområde for direktiv 2000/43.

39 — F.eks. fremgår det af dokument nr. 9303 fra Organisationen for International Civil Luftfart (ICAO), at de tegn, der kan anvendes i det maskinlæsbare felt på rejsedokumenter, er begrænset til de tal og store begyndelsesbogstaver, der fremgår af det engelske alfabet, og som er nævnt i tillæg 8 til dokumentet, idet andre bogstaver og diakritiske tegn omskrives eller translittereres ifølge den standard, der er nævnt i tillæg 9 (jf. *Machine Readable Travel Documents* på ICAO's hjemmeside: www.icao.int). Luftfartsselskaberne anvender normalt de samme principper for så vidt angår angivelsen af passagerernes navne på flybilletter.

3. Spørgsmålene om forskelsbehandling på grundlag af nationalitet og unionsborgerskab

68. Ifølge artikel 17 EF har enhver, der er statsborger i en medlemsstat, unionsborgerskab og de deraf afledte rettigheder og pligter, der er indeholdt i EF-traktaten, herunder retten til at påberåbe sig det forbud mod forskelsbehandling på grund af nationalitet, der er fastsat i artikel 12, stk. 1, EF, samt den ret til at færdes og opholde sig frit i medlemsstaterne, der er fastsat i artikel 18, stk. 1, EF, og i alle situationer, der henhører under EU-rettens materielle anvendelsesområde [40].

a) Fortolkningen af artikel 12 EF i lyset af de forskellige ansøgninger om ændring af civilstandsattesterne

69. Henset til omstændighederne i hovedsagen, mener jeg, at det er nødvendigt for at kunne besvare det tredje og fjerde præjudicielle spørgsmål at sondre mellem de tre grupper af ansøgninger, som sagsøgerne i hovedsagen har indleveret, nemlig for det

40 — Om kombinationen af de forskellige bestemmelser, jf. dom af 22.5.2008, sag C-499/06, Nerkowska, Sml. I, s. 3993, præmis 21 ff., og af 2.3.2010, sag C-135/08, Rottmann, Sml. I, s. 1449, præmis 43 ff.

første M. Runevič-Vardyns ansøgning om at få ændret sin fødselsattest, for det andet Ł. Wardyns ansøgning om at få ændret sin vielsesattest og for det tredje den ansøgning, der vedrører M. Runevič-Vardyns giftenavn, som fremgår af vielsesattesten.

70. Hvad angår det fornavn og pigenavn, der er angivet på M. Runevič-Vardyns fødselsattest, som er udstedt af civilstandsregisteret i Vilnius i overensstemmelse med litauisk lovgivning, er det min opfattelse, at denne situation ikke er omfattet af artikel 12 EF. Eftersom M. Runevič-Vardyn er statsborger i den medlemsstat, hvis lovgivning er omtvistet, kan der ikke foreligge forskelsbehandling på grund af nationalitet. Jeg bemærker endvidere, at det fremgår af den nævnte artikels tyske ordlyd [41], som ikke er blevet ændret siden ikrafttrædelsen af Romtraktaten i 1957, at forskelsbehandling på grund af nationalitet er ensbetydende med forskelsbehandling af statsborgere fra forskellige medlemsstater, og ikke forskelsbehandling på grund af tilhørsforhold til et etnisk mindretal.

71. Hvad angår Ł. Wardyns ansøgning om at få ændret sin vielsesattest bemærker jeg, at ansøgningen ikke vedrører Ł. Wardyns efternavn, der er angivet i sin oprindelige form og uden ændringer, men hans fornavne, der er omskrevet til litauisk (»Lukasz Pawel«), dvs. uden de diakritiske tegn (»Łukasz Paweł«), der anvendes på det sprog, der benyttes i den stat, hvori han er født og er statsborger, dvs. Republikken Polen. Det er endvidere Ł. Wardyns opfattelse, at han personligt er blevet udsat for forskelsbehandling på grund af sit polske statsborgerskab, idet han i modsætning til de litauiske statsborgere, der indgår ægteskab, ikke havde mulighed for at give sin ægtefælle sit autentiske navn, dvs. »Wardyn«, eftersom dette navn for så vidt angår hans ægtefælle blev omskrevet til den litauiske form »Vardyn«.

72. De procesdeltagere, der har afgivet indlæg for Domstolen, har i vidt omfang anerkendt, at artikel 12 EF kan finde anvendelse på den foreliggende situation, hvilket jeg kan tilslutte mig. Ł. Wardyn, som er polsk statsborger, har nemlig indgået et grænseoverskridende ægteskab i Republikken Litauen med en statsborger fra denne medlemsstat. Han er i øvrigt på nuværende tidspunkt bosat med sin ægtefælle og deres fælles barn uden for det litauiske og det polske område, nemlig i Belgien, hvor han angiveligt har oplevet vanskeligheder på grund af forskellen mellem det efternavn, som de litauiske myndigheder har tildelt henholdsvis ham og hans ægtefælle.

73. Hvad angår fortolkningen af de krav, der er fastsat i artikel 12 EF, er det alene Republikken Litauen og Den Tjekkiske Republik, der er af den opfattelse, at nævnte artikel ikke er til hinder for en lovgivning som den i

41 — »Unbeschadet besonderer Bestimmungen der Verträge ist in ihrem Anwendungsbereich jede Diskriminierung aus Gründen der *Staatsangehörigkeit* verboten« (min fremhævelse).

hovedsagen omhandlede. Jeg er af de grunde, jeg vil anføre i det følgende, af den modsatte opfattelse. Jeg bemærker indledningsvis, at der efter min opfattelse i strid med artikel 12 EF er udøvet indirekte forskelsbehandling på grund af nationalitet af en unionsborger, der har besluttet at indgå ægteskab i en anden medlemsstat end den medlemsstat, hvori han er statsborger, og som alene af den grund har fået ændret sine oprindelige fornavne på vielsesattesten.

74. Den omstændighed, at en statsborger i en medlemsstat ikke har haft mulighed for at give sin ægtefælle sit efternavn i den oprindelige form, udgør efter min opfattelse ikke forskelsbehandling, idet en sådan »ret« forekommer at være i uforenelig med princippet om ligestilling mellem kønnene, der bl.a. er fastsat i EU-retten [42]. Enhver person, mand eller kvinde, skal i forbindelse med indgåelse af ægteskab kunne vælge mellem forskellige muligheder som f.eks. at beholde sit eget efternavn, at tage sin ægtefælles efternavn [43], eller at tage et sammensat navn, såfremt dette ifølge de bestemmelser, der finder anvendelse på ægteskabet, er en mulighed. Selv om M. Runevič-Vardyn havde denne mulighed [44], kan Ł. Wardyn ikke kræve, at han har ret til at give hende sit efternavn.

75. Jeg finder, at der i det foreliggende tilfælde er tale om tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet, idet litauiske statsborgere, der i almindelighed har et for- og efternavn, hvis grafiske udformning overholder reglerne for det litauiske sprog, stilles bedre end statsborgere fra andre medlemsstater, der bærer navne med bogstaver eller diakritiske tegn, som ikke anvendes på dette sprog [45]. Spørgsmålet er herefter, om en sådan tilsidesættelse, der kan udgøre en indirekte forskelsbehandling på grund af nationalitet, alligevel er objektivt begrundet i et legitimt formål samt i anvendelsen af forholdsmæssige midler med henblik på at nå det således forfulgte mål.

42 — Jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom i sagen Losonci Rose og Rose mod Schweiz, præmis 47, hvoraf fremgår, at »der mellem Europarådets medlemmer tegner sig enighed for så vidt angår ægtefællernes ret til på lige fod at vælge efternavn, og at udviklingen på internationalt plan inden for De Forenede Nationer vedrørende ligestilling går i retning af at anerkende begge ægtefællers ret til fortsat at anvende deres oprindelige efternavn eller til på lige fod at vælge et nyt efternavn«.

43 — Europarådets Ministerudvalg vedtog i 1978 en resolution nr. (78)37, hvorved de medlemsstater, der er medlemmer er Rådet, anbefales at fjerne ethvert grundlag for forskelsbehandling af mænd og kvinder inden for navnelovgivningen, og senere vedtog samme udvalg henstilling nr. 1271 (1995) (jf. http://assembly.coe.int).

44 — Jeg vil vende tilbage til M. Runevič-Vardyns situation for så vidt angår hendes giftenavn i forbindelse med fortolkningen af artikel 18 EF.

45 — Som bekendt kan der ikke foreligge forskelsbehandling, hvis der ikke foreligger uens behandling. Jf. bl.a. dom af 14.3.2000, forenede sager C-102/98 og C-211/98, Kocak og Örs, Sml. I, s. 1287, præmis 52 ff., vedrørende angivelsen af fødselsdato i civilstandsregistrene.

76. De lovligt tilsigtede mål, der med føje kan påberåbes til støtte for den omtvistede lovgivning, består i at sikre bevarelsen af det officielle sprog med henblik på at beskytte den nationale enhed og opretholde den sociale sammenhængskraft.

77. I denne henseende skal der henvises til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis på området, som nødvendigvis skal tages i betragtning [46], og dette så meget desto mere som det af forklaringerne til Den Europæiske Uniions charter om grundlæggende rettigheder fremgår [47], at de rettigheder, der sikres ved charterets artikel 7, svarer til dem, der er sikret ved EMRK's artikel 8, og at de begrænsninger, der lovligt kan foretages i disse rettigheder, er de samme som dem, der accepteres inden for rammerne af EMRK's artikel 8, stk. 2 [48].

78. EMRK indeholder ganske vist ingen bestemmelser, der udtrykkeligt fastsætter, at enhver har ret til beskyttelse af sit navn og sin personlige identitet. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har imidlertid anlagt en bred fortolkning af EMRK's artikel 8 og fastslået, at en persons navn berører den pågældendes privatliv og familieliv, eftersom det udgør et middel til personlig identifikation og skaber en forbindelse til en familie [49].

79. Jeg bemærker, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har taget stilling til en sag, der svarer til tvisten i hovedsagen, inden for rammerne af hvilken sagsøgeren anfægtede, at hans navn mod hans vilje var blevet skrevet på lettisk. Menneskerettighedsdomstolen frifandt sagsøgte og fastslog, at selv om den omhandlede praksis, der bestod i en omskrivning af efternavne, kunne udgøre et indgreb i den pågældendes privatliv og familieliv, var denne praksis ikke i strid med kravene i EMRK, idet en sådan praksis for det første var i overensstemmelse med loven, for det andet forfulgte et eller flere legitime formål i henhold til EMRK's artikel 8, stk. 2, og for det tredje var nødvendigt i et demokratisk samfund for at nå disse mål [50]. Menneskerettighedsdomstolen har for nyligt fastslået, at det inden for dette område i det væsentligste er nødvendigt at tage hensyn til den begrundelse, som myndighederne har anført, og som den nationale retsinstans efterfølgende har anerkendt, for at kunne

46 — Hvad angår medlemsstaternes forpligtelse til at beskytte de grundlæggende rettigheder, når de anvender EU-retten, jf. dom af 11.10.2007, sag C-117/06, Möllendorf og Möllendorf Niehuus, Sml. I, s. 8361, præmis 78 og den deri nævnte retspraksis.

47 — EUT 2007 C 303, s. 20.

48 — Jf. punkt 9 og 10 i det forslag til afgørelse, som generaladvokat Sharpston fremsatte i sag C-208/09, Sayn-Wittgenstein, som stadig verserer.

49 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 22.2.1994 i sagen Burghartz mod Schweiz, serie A, nr. 280-B, præmis 24, og af 25.11.1994 i sagen Stjerna mod Finland, serie A, nr. 299-B, præmis 37, af 24.10.1996 i sagen Guillot mod Frankrig, *Reports of Judgements and Decisions* 1996-V, præmis 21, og af 1.7.2008 i sagen Daróczy mod Ungarn, sag nr. 44378/05, præmis 32. Jf. endvidere generaladvokat Jacobs forslag til afgørelse i Konstantinidis-sagen, punkt 33 og 40-41, samt i sagen Garcia Avello, punkt 66.

50 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 7.12.2004 i sagen Kuharec alias Kuhareca mod Letland, sag nr. 71557/01.

vurdere, om det på overbevisende måde er godtgjort, at et indgreb i retten til respekt for privatlivet og familielivet er »nødvendigt« [51].

80. Det er endvidere min opfattelse, at EU-retten ikke uden videre forbyder en medlemsstat at indføre regler for den grafiske udformning af for- og efternavne med henblik på at beskytte det nationale sprog. Jeg bemærker, at det fremgår af EU-traktatens artikel 4, stk. 2, at Unionen respekterer medlemsstaternes nationale identitet.

81. Det afgørende spørgsmål er imidlertid, om den litauiske lovgivning overholder proportionalitetsprincippet i forhold til det forfulgte formål om at beskytte det officielle sprog [52].

82. Den estiske regering har anført, at kravet om at anvende både hensigtsmæssige og nødvendige midler kan opfyldes ved at indføre en ordning, der omfatter foranstaltninger, som i praksis og uden store ulemper sikrer, at der skabes en forbindelse mellem navnenes forskellige former samt muligheden for at anvende navnenes oprindelige form.

83. Den litauiske regering har i øvrigt anført, at den for det litauiske parlament har fremlagt et lovforslag, der skal gøre det muligt at skrive for- og efternavne på visse kategorier af personer ikke blot med det officielle sprogs bogstaver, men også med andre bogstaver fra det latinske alfabet (med eller uden diakritiske tegn) [53].

84. Disse omstændigheder viser, at det er muligt at følge en mere moderat fremgangsmåde end den, der følges inden for rammerne af den i hovedsagen omhandlede lovgivning, og at de midler, der på nuværende tidspunkt anvendes for at nå det mål, som Republikken Litauen forfølger, er uforholdsmæssige.

85. CIEC-konvention nr. 14 [54] kan i denne henseende efter min opfattelse anvendes som inspirationskilde ved fortolkningen af

51 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 2.2.2010 i sagen Kemal Taşkin m.fl. mod Tyrkiet, sag nr. 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 og 45609/05, præmis 49.

52 — Republikken Litauens forfatningsdomstol (Konstitucinis Teismas) har i denne henseende den 21.10.1999 truffet en afgørelse, hvoraf fremgår, at for- og efternavne i pas udstedt til Republikken Litauens borgere skal udfærdiges på det nationale sprog med den begrundelse, at anvendelsen af fremmede bogstaver kan skade nationale interesser, idet en sådan anvendelse ikke blot vil krænke det officielle sprog som forfatningssikret princip, men også bringe institutionernes, virksomhedernes samt statslige og kommunale organisationers funktion i fare. Forfatningsdomstolen har efterfølgende ved afgørelse af 6.11.2009 foretaget en fortolkning af nævnte afgørelse og præciseret, at det er tilladt at anføre et efternavn med den oprindelige stavemåde i feltet »andre bemærkninger« i det litauiske pas, hvis den pågældende statsborger ønsker dette.

53 — Lovforslag vedrørende den grafiske udformning af for- og efternavne i officielle dokumenter (Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas), fremsat den 14.1.2009, nr. XIP-1644. Forslaget blev forkastet af det litauiske parlament. Der arbejdes imidlertid fortsat på et lovforslag (nr. XIP-1668), der er fremsat af en række parlamentsmedlemmer, og som har en mindre liberal ordlyd, jf. hjemmesiden www.lrs.lt

54 — Den internationale Civilstandskommission (CIEC) er et mellemstatsligt organ oprettet i 1950, som består af seksten europæiske stater, og som bl.a. har til opgave at udarbejde bindende konventioner om harmonisering af de kontrahérende staters lovgivning vedrørende fysiske personers og familiers status, rets- og handleevne og statsborgerskab.

EF-traktaten, idet denne konvention er udtryk for en høj standard inden for folkeretten hvad angår angivelsen af udenlandske for- og efternavne i civilstandsregistrene [55].

86. Det fremgår navnlig af artikel 2 i CIEC-konvention nr. 14, at når en myndighed i en kontraherende medlemsstat skal udstede en civilstandsattest, og når der i den forbindelse fremlægges en civilstandsattest eller et hvilket som helst andet dokument, der angiver for- og efternavne med de samme bogstaver som de bogstaver, der anvendes på det sprog som den pågældende attest skal udstedes på, skal disse for- og efternavne gengives ordret uden ændring eller oversættelse. Ethvert diakritisk tegn, der udgør en del af disse for- og efternavne skal tillige gengives, også selv om disse tegn ikke anvendes på det pågældende sprog. Det fremgår af den til konventionen knyttede forklarende rapport, for så vidt angår nævnte artikel, at »kravet om ordret gengivelse endvidere finder anvendelse på diakritiske tegn«, og at disse diakritiske tegn »skal gengives, selv om de ikke anvendes på det sprog, som den pågældende attest skal udstedes på. Hvis attesten udfærdiges på skrivemaskine, skal de diakritiske tegn i givet fald tilføjes i hånden«.

87. På denne baggrund finder jeg, at i medfør af artikel 12, stk. 1, EF skal en medlemsstats myndigheder foretage en ordret gengivelse af identitetsoplysninger om statsborgere fra andre medlemsstater og tillige anvende de diakritiske tegn, der anvendes i de pågældende medlemsstater.

b) Fortolkningen af artikel 18 EF i lyset af de forskellige ansøgninger om ændring af civilstandsattesterne

88. Artikel 18, stk. 1, EF garanterer med direkte virkning [56], at enhver unionsborger har ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område.

89. Domstolens tidligere praksis vedrørende angivelsen af for- og efternavne i civilstandsattester kan kort sammenfattes som følger [57]. Da dette område henhører under medlemsstaternes kompetence, kan der kun foreligge en hindring for retten til at færdes frit, som er fastsat i artikel 18 EF, såfremt det godtgøres, at en situation giver anledning til alvorlige ulemper. En sådan hindring er alene

55 — Det fremgår af konventionens præambel, at den har til formål at »sikre en ensartet angivelse af for- og efternavne i civilstandsregistrene«.

56 — Dom af 17.9.2002, sag C-413/99, Baumbast og R, Sml. I, s. 7091, præmis 94.

57 — Jf. i denne henseende generaladvokat Sharpstons forslag til afgørelse i Sayn Wittgenstein-sagen, punkt 11 ff. og den deri nævnte retspraksis.

begrundet, hvis den for det første hviler på objektive hensyn til den offentlige orden og ikke på hensyn til administrativ forenkling, og for det andet gennemføres ved hjælp af midler, der står i forhold til det tilstræbte mål [58].

90. I det foreliggende tilfælde er jeg som de fleste af de procesdeltagere, der har afgivet indlæg, af den opfattelse, at M. Runevič-Vardyns situation hvad angår angivelsen af for- og efternavnene på hendes fødselsattest er omfattet af artikel 18 EF, idet hun har udøvet sine rettigheder i henhold til denne bestemmelse ved at bosætte sig og tage arbejde i andre medlemsstater end sin hjemstat.

91. M. Runevič-Vardyn har anført, at det klart følger af Garcia Avello-dommen og dommen i sagen Grunkin og Paul, at den litauiske lovgivning udgør et uforholdsmæssigt indgreb i hendes ret til at færdes frit i sin egenskab af unionsborger. M. Runevič-Vardyn har anført, at der skabes en ny personlig identitet, når ikke-litauiske for- og efternavne omskrives med litauiske bogstaver, og at dette er til hinder for, at personer, der som M. Runevič-Vardyn opholder sig i andre unionslande, kan identificeres ud fra deres oprindelige for- og efternavn, hvilket indebærer, at disse personer stilles over for alvorlige vanskeligheder i deres privat- og arbejdsliv.

92. Jeg mener dog, at de af M. Runevič-Vardyn anførte ulemper ikke gør sig gældende for så vidt angår hendes fødselsattest, idet hun fik tildelt sit fornavn og pigenavn i den medlemsstat, hvor hun er født, og idet disse navne ikke er blevet ændret siden og er skrevet på netop denne måde bl.a. i hendes pas. Den omhandlede lovgivning stiller ikke visse statsborger ringere, blot fordi de gør brug af deres ret til frit at færdes og tage ophold i en anden medlemsstat.

93. De parter, der har afgivet indlæg, er som jeg alle af den opfattelse, at artikel 18 EF finder anvendelse på Ł. Wardyns situation for så vidt angår angivelsen af hans fornavne på vielsesattesten.

94. Jeg kan tilslutte mig Kommissionens synspunkt, når den med henvisning til Konstantinidis-dommen gør gældende, at der skal gøres alt for at sikre, at alle unionsborgeres for- og efternavne varigt kan dokumenteres med sikkerhed, således at unionsborgerne uhindret kan udøve de rettigheder, der er forbundet med unionsborgerskabet.

95. Den litauiske regering har anført, at i dokumenter såsom opholdstilladelser eller civilstandsattester (fødselsattester, vielsesattester, dødsattester), der udstedes i Litauen til statsborgere fra andre medlemsstater, angives

58 — Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har ligeledes fundet, at de ulemper, som en navnelovgivning kan medføre, skal være af et vist omfang og en vis størrelse, for at det kan fastslås, at retten til respekt for privatlivet er blevet tilsidesat (dommen i sagen Stjerna mod Finland, præmis 42).

for- og efternavne med bogstaver fra det latinske alfabet og i overensstemmelse med den skrivemåde, der anvendes i den pågældendes hjemstat, herunder bogstaverne »w«, »x« og »q«, der ikke findes i det litauiske alfabet, dog anvendes de diakritiske tegn ikke.

96. Jeg er af den opfattelse, at en sådan lovgivning ikke udgør et indgreb i Ł. Wardyns ret til at færdes og opholde sig frit i en anden medlemsstat. I den daglige international handel udelades de diakritiske tegn ofte, navnlig fordi det — som jeg har nævnt ovenfor — kun er muligt at anvende engelsk i edb-systemer. Det gælder ikke kun for flybilletter, men også ofte for digitale bestillingsformularer eller kreditkort. De personer, der ikke behersker nogen fremmedsprog, kender ofte ikke betydningen af diakritiske tegn og vil ikke bemærke dem. Efter min mening er det ikke sandsynligt — og jeg taler her ud fra personlig erfaring — at undladelsen af at anvende diakritiske tegn i sig selv kan indebære en pligt til at begrunde, hvorfor en person har en dobbelt identitet. Det forekommer mig derfor udelukket, at en sådan undladelse kan medføre en faktisk og alvorlig ulempe.

97. Jeg er derimod af den opfattelse, at en nægtelse af at anvende bogstaver fra det latinske alfabet, som ikke anvendes i det nationale alfabet, i civilstandsattester vedrørende statsborgere fra andre medlemsstater, kan medføre en tilstrækkeligt alvorlig ulempe, der kan afholde denne gruppe fra at gøre brug af deres frie bevægelighed. Dette forekommer mig imidlertid ikke at være tilfældet i Litauen, eftersom det fremgår af oplysninger, som den litauiske regering har givet, at efternavne på statsborgere fra andre medlemsstater kan omskrives med sådanne bogstaver, som det er sket i det foreliggende tilfælde, hvor Ł. Wardyns efternavn blev angivet med et »W« på den litauiske vielsesattest.

98. Jeg er af den opfattelse, at artikel 18 EF finder anvendelse på M. Runevič-Vardyns situation hvad angår hendes giftenavn, som fremgår af vielsesattesten, og at denne bestemmelse er til hinder for en lovgivning som den i hovedsagen omhandlede. Denne opfattelse deles af de fleste af de procesdeltagere, der har afgivet indlæg.

99. Den polske regering har anført, at en ændring af udformningen af et for- eller efternavn udgør et alvorligt indgreb i de rettigheder, som tilkommer den person, hvis for- eller efternavn ændres. Civilstandsattester og andre dokumenter anvendes ikke kun i den stat, hvor ændringen er foretaget i overensstemmelse med de nationale sprogregler, men også i alle de andre medlemsstater i Unionen og uden for Unionen. Den polske regering har

anført, at en borger fra en anden medlemsstat, der hverken kender et sprogs bogstaver eller reglerne for bogstavernes udtale, er muligvis ikke i stand til at fastslå, om to navne, der optræder på to forskellige dokumenter, reelt udgør ét og samme navn. Som jeg har anført ovenfor, mener jeg imidlertid ikke, at Domstolen kan støtte sig på den forudsætning, at der formodes at bestå en familiemæssig tilknytning mellem ægtefællerne, eller at dette er udelukket alt afhængigt af, om ægtefællerne bærer det samme eller et forskelligt efternavn.

100. Den litauiske regering har som begrundelse for et sådant indgreb henvist til de interesser og traditioner, der er forbundet med det litauiske sprog. Det er korrekt, at beskyttelsen af det nationale sprog kan udgøre et objektivt alment hensyn i EU-rettens forstand. Som generaladvokat Jacobs har anført under henvisning til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis [59], bør det vide skøn, som medlemsstaterne råder over hvad angår den grafiske udformning af for- og efternavne, ikke indebære nogen uforholdsmæssig begrænsning af unionsborgeres ret til at færdes og opholde sig frit på alle medlemsstaternes område. Unionsborgere skal nemlig, uanset hvilken medlemsstat, de kommer fra, ikke stilles ringere, blot fordi de har gjort brug af denne ret [60]. I det foreliggende tilfælde er M. Runevič-Vardyn blevet frataget den ret, som tilkommer enhver litauisk statsborger, til at bære sin ægtefælles navn udformet i overensstemmelse med den oprindelige grafiske stavemåde, og dette blot fordi hun har indgået ægteskab med en statsborger fra en medlemsstat, som hun mødte i forbindelse med, at hun gjorde brug af sin ret til fri bevægelighed.

101. De litauiske bestemmelser udgør efter min opfattelse ikke et egnet og nødvendigt middel til at nå målet om beskyttelse af det nationale sprog. Det er muligt at forestille sig andre foranstaltninger, som udgør et mindre indgreb i den pågældende persons rettigheder. Det er nemlig tilstrækkeligt at fastslå, at det ifølge den litauiske lovgivning allerede er tilladt at anvende bogstaver, der ikke findes på det nationale sprog, i civilstandsattester vedrørende en statsborger fra en anden medlemsstat såsom Ł. Wardyn, for at kunne konkludere, at hensynet til bevarelsen af sproget ikke bringes alvorligt i fare ved, at bogstavet »W« også anvendes i forbindelse med angivelsen af hans ægtefælles efternavn.

59 — Forslaget til afgørelse i Garcia Avello-sagen, punkt 66 ff.

60 — Dom af 11.7.2002, sag C-224/98, D'Hoop, Sml. I, s. 6191, præmis 28-31: »Da en unionsborger i alle medlemsstaterne skal undergives samme retlige behandling som den, der tilkommer statsborgere fra disse medlemsstater, der befinder sig i samme situation, ville det være uforeneligt med retten til fri bevægelighed, hvis den pågældende i den medlemsstat, hvori han er statsborger, får en behandling, der er mindre gunstig end den, han ville få, hvis han ikke havde gjort brug af sine beføjelser efter traktaten for så vidt angår borgernes bevægelighed. Disse beføjelser ville nemlig ikke få fuld gennemslagskraft, såfremt en statsborger i en medlemsstat kunne blive foranlediget til at opgive at benytte sig af dem som følge af hindringer, der ved hans tilbagevenden til sit oprindelsesland, skabes af en lovgivning, der straffer det forhold, at han har udnyttet disse beføjelser.«

## V — Forslag til afgørelse

102. I betragtning af det anførte foreslår jeg Domstolen at besvare Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas' præjudicielle spørgsmål på følgende måde:

»Artikel 2, stk. 2, litra b), i Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke finder anvendelse på nationale bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede.

I hovedsagens kontekst skal artikel 12, stk. 1, EF, der forbyder forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, fortolkes således, at bestemmelsen ikke forbyder, at en medlemsstat i sin lovgivning kan fastsætte bestemmelse om, at for- og efternavne for en af medlemsstatens egne statsborgere kun kan angives i civilstandsattester med bogstaver fra det nationale sprog og uden anvendelse af de diakritiske tegn, ligaturer eller andre grafiske ændringer af bogstaverne i det latinske alfabet, der anvendes på andre sprog. Bestemmelsen er derimod til hinder for, at der følges en sådan praksis i forhold til statsborgere fra andre medlemsstater.

I hovedsagens kontekst skal artikel 18, stk. 1, EF, som bestemmer, at enhver unionsborger kan færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, fortolkes således, at bestemmelsen forbyder, at en medlemsstat i sin lovgivning kan fastsætte bestemmelse om, at for- og efternavne for en statsborger fra en anden medlemsstat, eller det giftenavn, som en af medlemsstatens egne statsborgere, der har indgået ægteskab med en statsborger fra en anden medlemsstat, har valgt at bære, kun kan angives i civilstandsattester med bogstaver fra det nationale sprog. Bestemmelsen kræver derimod ikke, at en medlemsstat anvender de diakritiske tegn, ligaturer eller andre grafiske ændringer af bogstaverne i det latinske alfabet, der anvendes på andre sprog.«